

Informaatiotutkimuksen päivät 2014
6. - 7. marraskuuta, Oulun yliopisto, Oulu

ABSTRAKTI

Mari Elisa Kuusniemi & Katri Larmo

Tutkimusdatakoulutus kirjaston henkilökunnalle: tapaus Helsingin yliopiston kirjasto

Yhteystiedot: Mari Elisa Kuusniemi, Helsingin yliopiston kirjasto, Terkko, mari.elisa.kuusniemi@helsinki.fi.

Johdanto

Kirjastot ovat etsimässä uutta roolia tutkimuksen palveluissa. Tavoitteena on myös läheisempi yhteistyössä tutkijoiden kanssa. Tutkimusdatan hallintaan liittyvien palveluiden käynnistäminen on osa tätä kehitystä. Myös tutkimushallinnon, -rahoittajien ja -kustantajien datan avaamiseen ja jakamiseen liittyvät vaatimukset kasvattavat näiden palveluiden kysyntää. Yhtenä esimerkkinä PLOS ONE, joka nykyisin vaatii avointa dataa julkaisemiltaan tutkimuksilta (PLOS ONE: accelerating the publication of peer-reviewed science).

Nämä vaatimukset eivät täyty vain tarjoamalla alusta, jossa datan avaaminen on mahdollista. Eihän kukaan halua aukaista sekaista vaatekaappiaan. Koko tutkimusdatan elinkaari, tuottaminen, analysointi, dokumentointi, metadata, tekijänoikeudet jne., tulee olla kunnossa ennen kuin tutkijat voivat avata tutkimusdatansa ja näin täyttää jakamisvaatimukset. Kirjastoilla on merkittävää luottamuspääomaa (Monastersky 2013), sillä tutkijat ja tutkimushallinto arvostavat kirjastoa. Kirjasto on luotettava yhteistyökumppani, jonka kanssa uskaltaa sekaista vaatekaappia siivota.

Usein oletetaan, että esimerkiksi biolääketieteen alalla tutkimusdatan hallinta on jo hyvin organisoitua ja datanhallinnan työkalut yleisesti käytössä, löytyyhän alalta mm. valtavat julkiset data-arkistot (kuten GenBank). Joissakin tutkimusryhmissä näin varmasti onkin, mutta tutkimus osoittaa, että vielä on paljon parannettavaa. Usein ongelmana on perustiedon sekä tarkoituksen mukaisten välineiden puute. (Anderson, Lee et al. 2007) Tutkimusdatan hallinnan palveluille on selkeä tarve ja kirjastot ovat potentiaalisia näiden palveluiden tuottajia. Palveluiden suunnittelu ja käynnistäminen edellyttää kuitenkin kirjastohenkilökunnan kouluttamista.

Taustaa

Kirjasto on ollut aktiivisesti mukana Helsingin yliopiston tutkimusdataprojekteissa ensimmäisestä, vuonna 2008 alkaneesta projektista lähtien. Tuolloin selvitettiin ensimmäisen kerran palveluiden tarvetta yliopistossa. Sen jälkeen kirjastossa on tehty useita tutkimusdatan hallintaan liittyviä kyselyjä, kehittämishankkeita ja projekteja. Tutkimusdatapalvelut ovat silti olleet osa kirjaston normaalia toimintaa vasta syksystä 2013 lähtien.

Kirjaston henkilöstökoulutus

Helsingin yliopiston kirjastossa aloitettiin syksyllä 2012 tutkimusdataa koskeva henkilöstökoulutus. Koulutusta veti Mari Elisa Kuusniemi Meilahden kampuskirjasto Terkosta ja siihen osallistui 15-20 kirjastolaista eri tiedekunnista.

Koulutuksen alkaessa osallistujat aktivoitiin heidän odotuksia ja osaamista koskevalla kyselyllä. Koulutuksen oppimistavoitteet asetettiin yhdessä. Koulutus sisälsi 10 interaktiivista työpajatapaamista, jossa joissa koulutettavat opettivat toinen toisiaan. Jokainen työpajatapaaminen kesti 3 tuntia. Kurssin puolivälissä osallistujien palautetta ja mahdollisia muutosehdotuksia selvitettiin kyselyllä.

Helsingin yliopisto on monitieteinen tutkimusyliopisto, ja datanhallinnan käytännöt vaihtelevat merkittävästi eri tieteenaloilla. Niinpä koulutuksessa tutustuttiin monien eri tieteenalojen käytäntöihin.

Työpajojen teemoja olivat mm. data-arkistot, aineistohallintasuunnitelmat, tietoturva, metadata sekä Liberin suositukset kirjastoille tutkimusdataan liittyvien palveluiden aloittamiseksi (LIBER | Ten recommendations for libraries to get started with research data management). Työpajoihin kutsuttiin tutkijoita ja data-arkistopalveluiden edustajia kertomaan käytännön esimerkkejä eri tieteenaloilta. Tutkijapuheenvuoroissa opittiin mm. metadatan hallinnasta ja henkilötietojen käsittelystä rekisteritutkimuksessa.

Työpajatapaamisten välissä tehtiin oppimistehtäviä. Niihin kuului mm. tutustuminen ”data librarian” työpaikkailmoituksiin ja omien osaamisalueiden vertailu ilmoituksissa edellytettäviin pätevyyksiin. Lisäksi tutustuttiin muiden kirjaston tutkimusdatan hallintaa koskeviin palveluihin, alan kansainvälisen tutkimuskirjallisuuteen, muihin tutkimusdataan liittyviin toimijoihin ja erilaisiin avoimen datan linjauksiin. Oppimistehtävien tulokset käsiteltiin yhdessä työpajoissa, toinen toisille opettaen.

Myös Helsingin yliopiston tämän hetkisiin tutkimusdatakäytäntöihin tutustuttiin. Haastattelimme tutkijoita ja it-henkilöstöä sekä muiden tutkimusdatapalveluita tarjoavien kirjastojen asiantuntijoita. Erityisesti keskustelut tutkijoiden kanssa olivat olennainen osa selvitystyötämme.

Koulutuksen lopussa osallistujilla oli selkeä yhteisymmärrys kirjaston mahdollisista rooleista tutkimusdatapalveluissa. Hahmotellut roolit ovat linjassa Liberin suositusten kanssa.

Johtopäätökset

Monet kirjastot ovat aloittamassa tutkimusdataan liittyvien palveluiden tarjoamisen. Helsingin yliopiston kirjastossa henkilöstöllä on nyt valmius tarttua tähän haasteeseen. Osaamistason nostaminen henkilöstökoulutuksessa onnistui sillä koulutus toteutettiin osallistujia rohkaisevalla ja aktivoivalla tavalla. Tutkimusdata-asioihin aiemmin perehtymättömätkin tunsivat valmiuksiensa kasvaneen. Lisäksi syntyi yhteistyöverkosto, josta tarvittaessa saa tukea datan hallintaan liittyvissä kysymyksissä. Koulutuksen päätteeksi syntyi myös konkreettisen jatkosuunnitelman palveluiden lanseeraamiseksi.

Oleennaista kirjaston potentiaalisten roolien selvittämisessä on kaikkien mahdollisten yhteistyökumppaneiden kuuleminen ja verkostoituminen. Aivan erityisesti korostaisimme tutkijoiden ja tutkimusryhmien merkitystä. Kirjastolla on nyt työn alla uusi tutkimusdatan

koulutukseen ja neuvontaan liittyvä projekti, jota pilotoidaan Meilahden kampuksella lääketieteen tutkijoiden parissa. Saimme mainion tilaisuuden kouluttaa tutkimusdatan hallintaa uusien, 2014 keväällä aloittaneiden tutkijakoulujen tohtorikoulutettaville. Ensimmäiset palautteet koulutuksesta on jo saatu, ja vastaanotto oli positiivista. Esittelimme edellä yhden tavan, jolla kirjasto voi aloittaa tutkimusdataan liittyvien palveluiden tarjoamisen. Toivottavasti muut voivat oppi kokemuksistamme ja toteuttaa samoja käytäntöjä omassa organisaatiossaan.

Lähteet

Anderson, N.R., Lee, S., Brockenbrough, J.S., Minie, M.E., Fuller, S., Brinkley, J. and Tarczy-Hornoch, P. (2007). Issues in biomedical research data management and analysis: Needs and barriers. *Journal of the American Medical Informatics Association*, 14(4):478-488.

LIBER, Ten recommendations for libraries to get started with research data management. Luettavissa os: <http://libereurope.eu/news/ten-recommendations-for-libraries-to-get-started-with-research-data-management/> [9/25/2014, 2014].

PLOS ONE: accelerating the publication of peer-reviewed science. Luettavissa os: <http://www.plosone.org/static/policies.action#sharing> [9/25/2014, 2014].

Monastersky, R. (2013). Publishing frontiers: The library reboot. *Nature*, 495(7442): 430-432.